

Organizirana kriminaliteta — med pojavom in pojmom

Aleksander Karakaš*

Organizirana kriminaliteta je gotovo ena izmed najbolj vznemirljivih in za družbo nevarnih oblik kriminalitete. Vendar moramo ugotoviti, da kljub nekaterim značilnostim, po katerih je organizirano kriminaliteto mogoče prepoznati in nekaterim očitnim posledicam njenega delovanja ter splošnemu spoznanju o njeni nevarnosti, organizirane kriminalitete pojmovno ne moremo trdno opredeliti. V članku poskušamo v sistematizirani obliki podati nekatere značilnosti organizirane kriminalitete, jih zadovoljivo opisati in hkrati opozoriti na težave, ki takšno sistematizacijo spremljajo in ki so po našem mnenju glavni razlog za to, da vsi vemo o čem govorimo, pa tega ne znamo opredeliti. Dejstvo, da ne obstaja zaključen krog značilnosti in njihova večplastnost, sta nas prepričala, da je (zaenkrat) mogoče s pomočjo značilnosti, organizirano kriminaliteto le prepoznati, ne pa tudi pojmovno opredeliti.

Slednje delno dokazujemo tudi v drugem delu članka, v katerem podajamo odzive na organizirano kriminaliteto, ko predstavimo težave pri kazensko materialno-pravni opredelitvi organizirane kriminalitete. Napaka, ki jo tvegamo pri materialno-pravni opredelitvi organizirane kriminalitete je, da jo lahko s kazensko-pravno normo bodisi preširoko ali preozko opredelimo. V prvem primeru je takšna norma lahko sporna z vidika načela zakonitosti (*lex certa*), v primeru preozke opredelitve pa tvegamo, da z inkriminacijo ne bomo zajeli vseh oblik organizirane kriminalitete, kar pa je spet v nasprotju z namenom inkriminacije.

Podobno dilemo srečamo tudi pri odzivih procesno-pravne zakonodaje na organizirano kriminaliteto, kjer lahko z neustrezno uporabo npr. posebnih policijskih metod postavimo pod vprašaj z ustavo določene procesne garancije, na drugi strani pa lahko z eliminacijo teh metod, tvegamo učinkovitost kazenskega pregona.

Ukrepi organizacijske narave so tretja — zadnja vrsta odzivov na organizirano kriminaliteto. Ne bo odveč, če še enkrat ponovimo, da mora družba za vsako uspešno izvajanje zakona zagotoviti ustrezen državni aparat. To, razmeroma staro spoznanje velja še toliko bolj, ko govorimo o organizirani kriminaliteti, saj ravno njena prepletenost med zakonitim in nezakonitim, povezanost s posameznimi strokami ipd., zahtevajo na drugi strani posebej usposobljen in organiziran državni aparat.

Ključne besede: organizirani kriminal, značilnosti, pojem, opredelitev

UDK: 343.974

I. Uvod

Organizirana kriminaliteta je poseben tip ali oblika kriminalitete. Za razliko od ostalih oblik kriminalitete, ki se ločujejo po vrsti deviantnih ravnanj in vrsti storilcev (npr. nasilniška kriminaliteta, premoženjska kriminaliteta, gospodarska kriminaliteta, profesionalna kriminaliteta ipd.), se organizirana kriminaliteta loči od ostalih oblik kriminalitete po tem, da njena posebnost niso toliko deviantna ravnanja niti storilci, temveč dejstvo, da imamo opraviti s skupino tako ali drugače povezanih ljudi — z »organizacijo«.¹ Njena posebnost pa ni samo v pojavnem smislu, temveč tudi v spoznavnem smislu, saj gre za obliko kriminalitete, za katero se večina kriminologov², predstavnikov organov pregona in drugih strinja, da je to

pojav, katerega učinki pomenijo za posamezen družbeni sistem veliko večjo nevarnost³ od drugih oblik kriminalitete. Vendar pa isti priznavajo, da organizirane kriminalitete zaradi njenih specifičnosti in njene raznovrstnosti ni mogoče postaviti v okvir splošno veljavne opredelitve. Nastali položaj je seveda paradoksalen, saj imamo na eni strani posledice, za katere velja splošen dogovor, da so rezultat delovanja organizirane kriminalitete,⁴ na drugi strani pa nimamo splošno veljavne opredelitve⁵ organi-

Comparison Between United States of America and Western Europe, str. 6 — članek ni objavljen, ga pa je mogoče dobiti v knjižnici Inštituta za kriminologijo Pravne fakultete v Ljubljani pod inv. št.: D 14271/10. 6. 8.. — op. avt.)

³ Tako npr. Poročilo odbora za temeljne svoboščine in notranje zadeve pri evropskem parlamentu o kriminaliteti v Evropi z dne 27. 1. 1994: »Organizirana kriminaliteta je pomemben element destabilizacije, ki skupaj s korupcijo predstavlja politični, socialni in kulturni problem, zaradi katerega so postavljene pod vprašaj same institucije demokratičnega sistema.« (prev. avt. — Poročilo je del študijskega gradiva poletne kriminološke akademije, ki je potekala od 7. do 19. avgusta 1994 v Erfurtu in ga je mogoče dobiti pri avtorju.)

⁴ V ZDA na primer domnevajo, da letni prihodki, ki izvirajo iz organizirane kriminalitete znašajo 50 milijard dolarjev, kar znaša 1,1% kosmatega družbenega proizvoda ali prihodek, ki ga v ZDA letno ustvarijo s proizvodnjo jekla, bakra in aluminija skupaj. Robert F. Meier, Crime and Society, Washington State University, Washington, 1988, str. 212.)

⁵ Nemški zvezni kriminalistični urad (BKA) organizirano kriminaliteto prepozna: »ko si dvoje ali več oseb na podlagi delitve dela prizadeva z kontinuiranim

* Aleksander Karakaš, dipl. pravnik, asistent — stazist na Pravni fakulteti v Mariboru.

¹ »Pojav, s katerim nimamo opravka in ki nam dela preglavice je Organizacija ne pa igre na srečo, oduševanje, izsiljevanje, preprodaja mamil, ali umori.« (prev. avt. — Donald R. Cressey, Criminal Organization: Its Elementary Forms, Heinemann Educational Books, London 1971, str. 26.)

² Večina kriminologov zato, ker organizirani kriminaliteti kot pojavu nasprotuje t. i. neomarksistična struja v kriminologiji, po kateri je organizirana kriminaliteta mit, ki ga je ustvaril vladajoči razred, zato da bi onemogočil kakršnakoli ravnanja, ki bi utegnili ogroziti njegove interese, in t. i. funkcionalistična struja, po kateri je organizirana kriminaliteta samo vzvod različnim depriviranim družbenim skupinam za njihov vzpon po socialni lestvici. (dr. Cyrille Fijnaut, Organized Crime: A

zirane kriminalitete, kot vzroka za nastale posledice. Predvsem zaradi slednjega se lahko upravičeno vprašamo, ali si organizirana kriminaliteta sploh zasluži posebno obravnavo, če nimamo nekakšne trdne »demarkacijske črte«, ki bi jo ločila od drugih oblik kriminalitete? Ali bi ne bilo bolje, če bi oblike kriminalitete še naprej razlikovali samo po vrsti deviantnih ravnanj ali po njihovih storilcih? Na obe vprašanji je mogoče odgovoriti pritrdilno, vendar samo pod pogojem, če se strinjamo, da so Al Capone, Lucky Luciano, Frank Costello, Vito Genovese, John Gotti in drugi — »navadni kriminalci« ali vsaj »profesionalni kriminalci«, ter da so Cammora, 'Ndrangheta, Cosa Nostra, Yakuza, Medelinski kartel in Cali kartel v resnici samo karteli, torej podjetniška združenja, ki zaradi čim večjega dobička težijo k ustvarjanju monopolnega položaja na tržišču. Ker tu konsenza očitno ni mogoče pričakovati, pomeni, da organizirana kriminaliteta vendarle ima nekatere značilnosti, zaradi katerih je ni mogoče uvrstiti v nobeno izmed omenjenih oblik kriminalitete.

Preden preidemo k opisu posameznih značilnosti organizirane kriminalitete, moramo opozoriti, da je za nekatere avtorje organizirana kriminaliteta samo oblika poklicne kriminalitete, pri kateri se posebej usposobljeni ali izurjeni hudodelci združijo zato, da bi izvrševali kazniva dejanja.⁶ To stališče lahko po- gojno imenujemo tudi evropsko stališče. Za druge je

izvrševanjem kaznivih dejanj pridobiti moč in denar, pri čemer se:

- a) opirajo na pomoč poslovnih struktur,
- b) zatekajo k nasilju ali drugim oblikam zastraševanja,
- c) opirajo na vplive politike, medijev, javne uprave, sodstva in gospodarstva. (prev. avt.)

Toda ta opredelitev ni splošno sprejeta. Gre le za neke vrste smernice pri policijskem delu. (Dr. *Horst Kraushaar*, Was heißt Organisierte Kriminalität, Erfahrungen und Möglichkeiten der Bekämpfung, insbesondere in den neuen Ländern, Erfurt 1994, str. 12 — 13.)

⁶ »Pri poklicnih tatvinah gre za organizirano kriminaliteto. Poklicne tatvine sicer niso organizirane v tem smislu, da obstaja nek vodja ali neka osrednja pisarna iz katere bi bilo delo poklicnih tatov vodeno, temveč gre za takšno organiziranost, pri kateri je mogoče opaziti, da med poklicnimi tatovi obstaja neformalna enotnost in vzajemnost. To se poudarja v Poročilu Komisije za kazniva dejanja Mestnega sveta v Chichagu (Report of the Chicago City Council Committee on Crime): »Čeprav ta hudodelska skupina ni v nobenem pomenu popolnoma organizirana, je pri njej mogoče opaziti določene lastnosti sistema. Ima svoje zakone, svojo zgodovino, svoje izročilo in običaje, svoje metode in tehnike. Je visoko specializirana, ima izdelan aparat za izvrševanje kaznivih dejanj zoper ljudi in posebej premoženja in ima svoje načine obrambe. Poklicni hudodelci so med seboj povezani znotraj mesta ali države, včasih pa je njihove zveze mogoče opaziti tudi med državami.« (prev. avt. — *E. H. Sutherland*, The Profesional Thief, povzeto po *Cyrille Fijnaut* v delu cit. pod op. 2, str. 3).

organizirana kriminaliteta sinonim za t.i. sindikalno, tudi tradicionalno kriminaliteto (**crime syndicate** — kot vrsta vseobsežne hudodelske korporacije, stališče, ki je v ZDA prevladovalo do konca 2. svetovne vojne), medtem ko je za tretje organizirana kriminaliteta sinonim za različne vrste hudodelskih (kriminalnih) združb, ki jih zaradi nekaterih njihovih skupnih lastnosti uvrščajo v organizirano kriminaliteto, kot skupni višji pojem (novejše ameriško stališče). Čeprav je res, da poklicna kriminaliteta do neke mere pomeni tudi organizirano kriminaliteto, obstajajo med njima tehtne razlike (na katere bomo v nadaljevanju posebej opozorili), zaradi katerih danes njuno enačenje vedno bolj opuščajo. Podobno velja tudi za pojmovanje, da organizirana kriminaliteta pomeni vseobsežno hudodelsko združbo, saj obstajajo nekatere značilnosti, ki jih taki združbi ni mogoče pripisati, mogoče pa jih je pripisati drugim in obratno. Zato bomo pritegnili tistim avtorjem, za katere organizirana kriminaliteta pomeni več hudodelskih združb,⁷ ki jih družijo mnoge skupne lastnosti, te pa hkrati pomenijo tiste značilnosti, po katerih je organizirano kriminaliteto mogoče prepoznati in jo ločiti od drugih oblik kriminalitete.

II. Organizirana kriminaliteta — njene značilnosti

Kot smo že dejali, se večina avtorjev izogiba opredelitvi organizirane kriminalitete, vendar pa so z zanemarljivimi razlikami enotnega mnenja glede znamenj, lastnosti, po katerih je posamezno hudodelsko združbo in z njo organizirano kriminaliteto mogoče prepoznati. Te lastnosti je mogoče deliti na tiste v organizacijskem smislu in tiste v funkcionalnem smislu. V **organizacijskem smislu** je posamezno hudodelsko združbo mogoče prepoznati po:

- a) določeni strukturi,
- b) omejenem članstvu,
- c) njeni trajnosti oz. kontinuiteti njenega delovanja, **funkcionalno** gledano pa jih je mogoče prepoznati po:
  - d) prisotnosti na različnih ilegalnih in legalnih področjih,
  - e) uporabi sile in drugih nezakonitih sredstev pri doseganju ciljev,

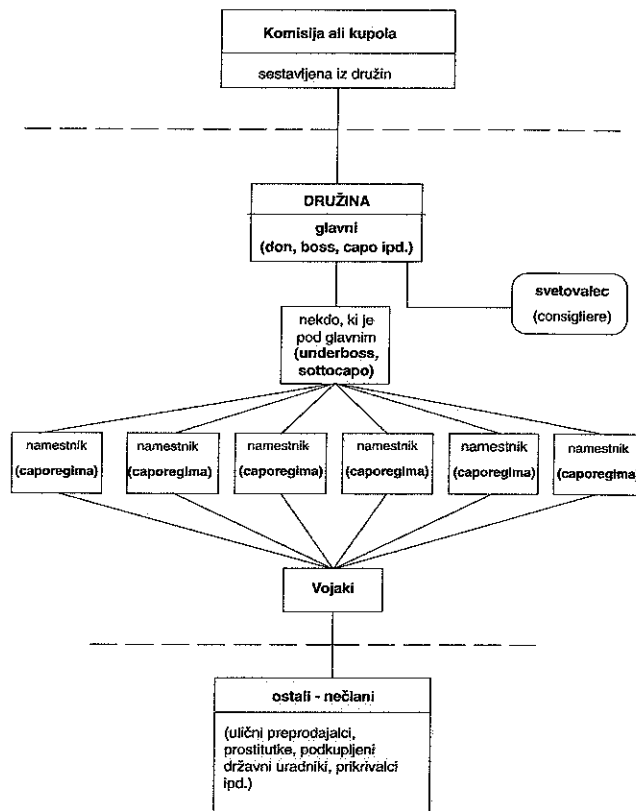
⁷ Če tega ne bi storili bi se naša razprava nujno omejila samo na t. i. tradicionalno organizirano kriminaliteto, torej na prikaz in analizo organizirane kriminalitete do konca II. svetovne vojne, s čimer bi zanemarili vse ostale pojavne oblike, ki so nastale po vojni in katerih značilnosti niso identične značilnostim tradicionalne organizirane kriminalitete.

f) sodelovanju strokovnjakov oz. delitvi dela in
g) po vplivu na državne institucije.⁸

a) Struktura

Vsaka hudodelska združba ima vodjo in člane, ki so vodji podrejeni. Glede na vloge, ki jih imajo posamezni člani znotraj združbe, in glede na razmerja med posameznimi člani in vodjo ter člani samimi, ločimo dva modela organiziranosti. Prvi je t.i. **birokratsko-korporativistični model**, po katerem je zgradba hudodelske združbe zelo podobna zgradbi moderne birokratske organizacije z zapleteno hierarhijo, ekstenzivno delitvijo dela, z delitvijo vlog glede na sposobnosti in izkušnje, z brezosebnimi odnosi, z ekstenzivno regulativo in s pisno komunikacijo med nadrejenimi in podrejenimi.⁹ Avtor tega modela je **Donald R. Cressey**, ki je leta 1967, kot član **Task Forces on Organized Crime** (posebnih preiskovalnih agencij, katerih naloga je odkrivanje in preganjanje dejavnosti, ki so povezane z organizirano kriminaliteto v ZDA) ugotovil, da so podobnosti med »družino« znotraj Cosa Nostre in birokratsko organizacijo tolikšne, da jih ni mogoče spregledati.^{10,11} Njegovo ugotovitev je mogoče ponazoriti s shemo, ki jo danes zasledimo v večini novejših ameriških učbenikov za kriminologijo

Komisija ali kupola je neformalno krovno telo, ki je sestavljeno iz predstavnikov (**Don, Boss**) posameznih »družin«¹², ki »pokrivajo« določene vrste dejavnosti

⁸ Seveda ne gre za omejen, niti enoten »katalog« značilnosti, saj je pri nekaterih avtorjih mogoče zaslediti tudi nekatere druge lastnosti, kot na primer: načrtovanje dejavnosti in uporaba varnostnih ukrepov za zavarovanje informacij oz. zagotavljanje njihove neprepustnosti, medtem ko so izpuščene hierarhična struktura, vpliv na odločanje državnih institucij in uporaba strokovnjakov. (Manfred Krupski, Organisierte Kriminalität, Lehr und Studienbriefe Kriminalistik, Nr. 7, Verlag Deutsche Polizeiliteratur, Hilden 1993, str. 11.)

⁹ Howard Abadinsky, Organized Crime, third ed. Chicago 1990, str. 20.

¹⁰ Howard Abadinsky, ibid. str. 20.

¹¹ Cressey je šel tako daleč, da je primerjal vse položaje znotraj Cosa Nostre s položaji v (večji) gospodarski družbi ali vojski. Vendar pa ni mogoče prezreti tudi njegovega opozorila: »The organizational network of confederated crime can be appreciated by studying the Cosa Nostra confederation, but it should be understood that this organization is only part of a larger whole.« Zato Cressey svoje ugotovitve ne ponuja kot edino, temveč samo kot eno izmed šestih različnih organiziranosti posamezne hudodelske združbe, ali z drugimi besedami, Cosa Nostra je samo najbolj nazoren primer organizirane kriminalitete, ki pa nikakor ni edini. (Donald R. Cressey, v delu cit. v op. 1, str. 21)

¹² Besedo družina je treba uporabljati v narekovajih, ker rodbinska povezanost ni pogoj za članstvo v združbi.

na določenem prostoru. Komisija nima neposrednih izvršilnih pooblastil, temveč je njena naloga urejati oz. koordinirati globalna razmerja med »družinami« in predvsem odpravljati spore med »družinami« pri delitvi dejavnosti, ki naj bi jih pokrivala in pri delitvi prostorov oz. ozemelj, na katerih naj bi te dejavnosti opravljale.

Družina je osrednji nivo posamezne hudodelske združbe. Vodi jo **Boss, Capo**, oseba, ki je ta status pridobila na podlagi prejšnje hudodelske dejavnosti izven »družine«, ali ki si ga je znotraj družine priborila, in ki zato med ostalimi pripadniki uživa nesporno avtoriteto, je avtor vseh strateških odločitev »družine« in neke vrste razsodnik v sporih med člani »družine«. V njegovi osebi sta, izraženo s prisodobno, združeni zakonodajna in sodna oblast združbe. Preden **Boss** sprejme odločitev, se posvetuje s svetovalcem (**Consigliere**), ki je poseben člen v hierarhični zgradbi »družine«. Običajno je to starejši član »družine«, ki mu iz različnih razlogov ni uspelo postati **Boss**. Od njiju potuje odločitev do namestnika (**Underboss**), katerega naloga je poskrbeti, da se odločitev uresniči na mikroravni. Na tem mestu se hkrati zaključijo prvi oz. ožji krog v »družini«, saj ti trije nimajo neposrednega stika z ostalimi člani v

»družini«. Drugi — širši krog se prične pri namestnikih (**Caporegima**), ki neposredno vodijo in nadzorujejo posamezne dejavnosti in ki skupaj s svojimi vojaki poskrbijo, da se odločitev, ki je bila sprejeta v ožjem krogu, tudi udejani.

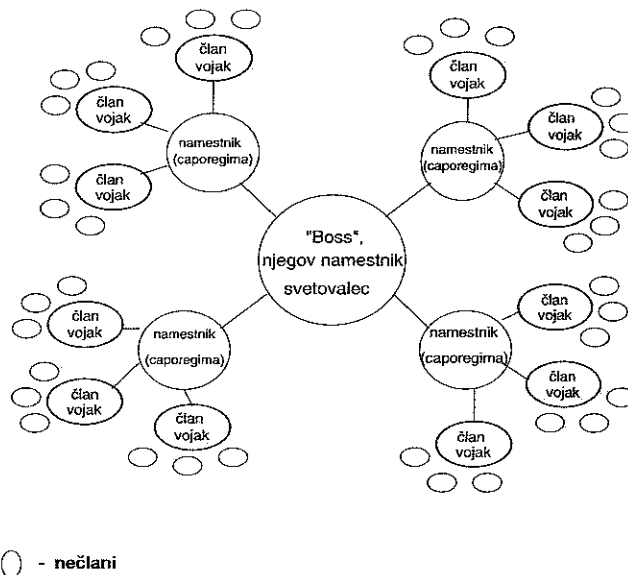
Ostali ali nečlani so tiste osebe, ki »formalno« niso člani organizacije,¹³ vendar pa so zaradi svoje dejavnosti z združbo tako ali drugače, hote ali nehote, povezani. V to skupino sodijo npr. ulični preprodajalci mamil, prostitutke, do raznih sindikalnih poverjenikov in podkupljenih državnih uradnikov.

Ugovori, ki jih je zoper opisani model organiziranosti mogoče zaslediti, so predvsem, da je primerjava med posamezno hudodelsko združbo in moderno birokratsko organizacijo nekoliko pretirana. Med njima namreč obstajajo tudi nekatere bistvene razlike, od npr. nepisanih pravil in nepisnih komunikacij znotraj hudodelske združbe, neformaliziranih odnosov med njenimi člani ipd. Še posebej je prepričljiv tisti ugovor, ki pravi, da bi bila posamezna hudodelska združba veliko manj učinkovita, če bi delovala kot toga birokratska organizacija. Poleg tega pa bi bil tudi njen obstoj veliko bolj transparenten, kar bi zopet imelo za posledico njeno večjo ranljivost.¹⁴ Zato avtorji teh ugovorov ponujajo t. i. **patrimonialni model**, ki je nastal na podlagi preučevanj hudodelskih združb italijansko-ameriške provenience.¹⁵ Po tem modelu je neka hudodelska združba strukturirana kot mreža recipročnih razmerij, v katerih določene osebe nastopajo kot **varuhi** in druge kot njihove **stranke**. Varuh je tisti, ki stranki nudi zakonito in nezakonito ekonomsko pomoč in varstvo pred državnimi institucijami, stranka, ki njegove storitve potrebuje, pa mu ponuja v zameno (pogosto v materializirani obliki izraženo) spoštovanje in lojalnost. Varuh je torej neke vrste posrednik med stranko in širšo družbo; ko je med njima normalna socialna komunikacija pretrgana, je tisti, ki je sposoben odpraviti

¹³ Da bi nekdo postal član hudodelske združbe mora izpolnjevati določene materialne pogoje (dalj časa trajajoča kriminalna dejavnost, pripravljeno brez ugovora opraviti dano nalogo, brezpogojna lojalnost združbi etc.) in formalne (sam sprejem v združbo, med »sebi enake«) pogoje. (Howard Abadinsky v delu. cit. v op. 9, str. 34)

¹⁴ Howard Abadinsky v delu. cit. v op. 9, str. 26.

¹⁵ Čeprav ime modela, kot tudi njegova podlaga vsiljivo asociirata na družino ali vsaj rodbino, je treba znova poudariti, da družinska ali rodbinska povezanost nista nujni pogoj za oblikovanje posamezne hudodelske združbe, niti za članstvo v njej. Pri večini hudodelskih združb izven t. i. tradicionalno organizirane kriminalitete njihove člane povezuje tudi rasa (npr. temnopolta skupina, El Rukns), narodnost (npr. Kubanci, Irci, Kolumbijci), status (npr. razne zaporniške skupine, kot je La Nuestra Familia) ali motorno kolo (!), kot je to primer pri skupini Hells Angels.

vrzeli, ki nastanejo med npr. prestopnikom in policijo, med poslovnežem in davčnimi organi, med lastnikom tovarne in delavci, medtem ko so mu ti njegovo storitev ali uslugo dolžni tako ali drugače povrniti.¹⁶ Skratka, hudodelska združba predstavlja mrežo, v katero so vpeti člani neke hudodelske organizacije, potrebujejo pa storitve njenih članov, kot stranke.^{17 18} Tako dobi struktura neke hudodelske združbe namesto piramidalne oblike (**Cressey**), pogojno povedano, molekularno obliko.¹⁹

Čeprav je patrimonialni model, kot smo že poudarili, nastal kot rezultat analiz posameznih hudodelskih združb italijansko — ameriške provenience, se zdi, da ga je, v nekoliko modificirani obliki, mogoče uporabiti tudi v nekaterih evropskih državah. Tako

¹⁶ Howard Abadinsky ibid., str. 27.

¹⁷ Howard Abadinsky, ibid. str. 28.

¹⁸ Gl. tudi John A. Gardiner, The Politics of Corruption: Organized Crime in an American City, Russel Sage Foundation, New York 1970. Avtor je, tudi s pomočjo empiričnih podatkov, analiziral razloge za razmah korupcije v nekem ameriškem mestu, ki ga je skrivnostno poimenoval Wincanton. Središčna oseba v tem mestu je nek Irv Stern (ime je izmišljeno), ki je zato, da bi obvaroval svojo, povečini nezakonito igralniško dejavnost in podobne dejavnosti svojih partnerjev, izdatno podpiral politične kampanje kandidatov, ki so se potegovali za vstop v mestno hišo. S tem si je po izvolitvi pridobil njihovo naklonjenost in vpliv na nekatere, zanj vitalne odločitve, obenem pa je imel varstvo pred mestno administracijo (policijo, tožilstvom itd.). Slednjega so bili po njegovem posredovanju (nikakor ne »brezplačno«) deležni tudi nekateri drugi meščani. (str. 17 — 32).

¹⁹ Shemo povzemamo po Howard Abadinsky, v delu cit. v op. 9, str. 28.

je na primer nemški Zvezni kriminalistični urad (BKA) leta 1988 opravil raziskavo o organizirani kriminaliteti v (tedanji) Zvezni Republiki Nemčiji, v kateri je opisanih šest strukturnih oblik organiziranosti hudodelskih združb, od katerih so vsaj tri zelo podobne zgoraj opisanemu patrimonialnemu modelu. Vsem trem je skupno to, da so v središču posamezne združbe vodilne osebe (**Führungspersonen**) ali tudi vodilne skupine oseb (**Führungsgruppen**), katerim so včasih podrejene osebe s »štabnimi funkcijami« (**Personen mit Stabsfunktion**), največkrat pa le pripadniki »scene« (**Szenenangehörige**). Vse te med seboj povezujejo osebne ali poslovne zveze,²⁰ ki so neke vrste instrument za vzpostavitev quasi socialne komunikacije.

b) Članstvo

Druga značilnost organizirane kriminalitete je članstvo v posamezni hudodelski združbi. Biti član hudodelske združbe pomeni biti mejnik med »organizacijo«, drugimi »organizacijami« in ostalim svetom, med »nami« in »njimi«. Posameznik mora torej imeti zavest, da je del skupine ali »organizacije«, to isto pa morajo vedeti tudi ostali, torej pripadniki druge »organizacije« in nečlani.²¹ Ker se od člana pričakuje lojalnost in pripravljenost brez ugovora sodelovati pri dejavnostih organizacije,²² mora »kandidat« za vstop v »organizacijo« izpolnjevati določene pogoje, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da bodo pričakovanja izpolnjena. Nekatere izmed pogojev smo že omenili, vendar je treba povedati, da ti niso edini in da včasih še ne zadostujejo za sprejem v »organizacijo«. Potencialni kandidat mora včasih imeti še posebne spretnosti ali kvalifikacije, pri čemer ni nujno, da bi se nanašale na izvrševanje kaznivih dejanj, imeti pa mora še nekoga znotraj »organizacije«, ki ga pozna ali vsaj nekoga, ki bi ga »organizaciji« priporočil.²³

c) Trajnost

Preden smo prešli na opis posameznih značilnosti organizirane kriminalitete, smo opozorili, da organi-

²⁰ *Erich Rebscher, Werner Vahlenkamp*: Organisierte Kriminalität in der Bundesrepublik Deutschland, Sonderband, Wiesbaden 1988, str. 13 — 23.

²¹ *Erich Rebscher, Werner Vahlenkamp*, ibid. str. 51 — 53., kjer se govori o zunanjih razpoznavnih znakih ali statusnih simbolih, kot so avtomobil, ura, nakit, obleka in stanovanje.

²² *Sue Titus Reid*, Crime and Criminology, Harcourt Brace College Publishers Florida State University 1994, str. 410.

²³ *Erich Rebscher, Werner Vahlenkamp*, v delu cit. v op. 19, str. 85 — 88.

zirano kriminaliteta včasih enačijo s posebno obliko poklicne — profesionalne kriminalitete. Res je sicer, da je med organizirano kriminaliteto in poklicno kriminaliteto, pri kateri se več »profesionalcev« združi za to, da bi izvrševali kazniva dejanja, mogoče poiskati veliko stičnih točk, pa na drugi strani med njima obstajajo nekatere pomembne razlike. Ena izmed teh je tudi trajnost oz. kontinuiteta hudodelskih združb. Za razliko od navedene posebne oblike poklicne kriminalitete, kjer je določena skupina ustanovljena za izvršitev določenega ali vsaj zelo omejenega obsega »nalog«, je hudodelska združba »ustanovljena« z namenom, da deluje na veliko daljši rok in z veliko širšim obsegom delovanja. Posamezniki se v hudodelsko združbo včlanijo predvsem zato, da bi bili njeni člani, izvrševanje kaznivih dejanj se razume samo po sebi, medtem ko se posamezniki pri posebni obliki poklicne kriminalitete združijo v skupino samo zaradi izvršitve določenega ali določenih kaznivih dejanj. Posledica občasnosti te oblike poklicne kriminalitete je tudi, da skupina običajno razpade, ko je izpolnjen cilj, za katerega je bila ustanovljena, ali ko je »eliminiranih« nekaj ali pa vsaj pomemben član znotraj skupine »profesionalcev«. Nasprotno pa so pri organizirani kriminaliteti znani primeri, ko je organom pregona uspelo »eliminirati« sam vrh neke organizacije (primer Al Capone), vendar to še zdaleč ni ogrozilo obstoja same »organizacije«.²⁴

d) Področja delovanja

Področja, na katerih je mogoče opaziti delovanje organizirane kriminalitete oz. dejavnosti, za katere je pogosto slišati, »da stoji za njimi« neka »organizacija«, ločimo v dve veliki skupini: na nezakonite dejavnosti in zakonite dejavnosti.²⁵ Najbolj znane **nezakonite dejavnosti**, ki že kar tradicionalno sodijo v domeno organizirane kriminalitete, so: prepovedane igre na srečo, vse vrste izsiljevanj, prepovedana prostitucija,²⁶ oduševstvo, v zadnjem času pa vse bolj trgovina z mamili, orožjem, umetninami, belim blagom, ukradenimi avtomobili in radioaktivnimi snovmi. Če se vprašamo, zakaj ravno te dejavnosti sodijo v domeno organizirane kriminalitete, druge (npr. organizirane tatvine v samopostrežnih trgovinah) pa

²⁴ *Howard Abadinski* v delu cit. v op. 9, na str. 2 to dokaže s primerom Jesseja Jamesa, katerega preživeli člani skupine so se po njegovi smrti enostavno razšli.

²⁵ Prisotnost organizirane kriminalitete na nezakonitih in zakonitih področjih je seveda še ena izmed razlik med organizirano in posebno obliko profesionalne kriminalitete, katere dejavnosti so prvenstveno usmerjene na nezakonita področja.

²⁶ Gre za t.i. ulično prostitucijo, ki je povečini prepovedana, ne pa zmeraj ali dosledno preganjana.

ne, je odgovor razmeroma preprost. Skoraj vsem tem dejavnostim je skupno to, da imajo povpraševalce, in to veliko povpraševalcev, kar zagotavlja tudi visoke dobičke. Ker pa so te dejavnosti prepovedane, je tveganje večje, in če je tveganje večje, je tudi cena višja. In če se krog povpraševalcev ne zmanjša, ampak celo poveča (npr. pri mamilih in orožju), so dobički še višji.²⁷ Izjemo od navedenega pomenijo bržkone izsiljevanja, pri katerih npr. lastniku neke pralnice, restavracije, trgovine ipd. zagrozijo z uničenjem dobrine in mu v zameno ponudijo, seveda za primerno plačilo, »varovanje« njegovega objekta (angl. *racketeering*). Pri takšni vrsti izsiljevanja dobički niso veliki, so pa razmeroma stalni (z restavracijo se pač ni mogoče seliti vsak teden) in varni, saj je izsiljevanje na sodišču težko dokazati.²⁸ **Zakonite dejavnosti**, pri katerih je mogoče opaziti delovanje hudodelskih združb, ne obsegajo samo posameznih dejavnosti, temveč cele panoge, od proizvodnje hrane, gradbeništva gostinskih dejavnosti, trgovine, bančništva, zavarovalništva, do avtomobilske, zabavišne in modne industrije²⁹. Drugače kot pri nezakonitih dejavnostih se moramo tukaj najprej vprašati, zakaj se neka hudodelska združba sploh ukvarja z zakonitimi dejavnostmi? Delno je odgovor v čisto ekonomskem obnašanju posamezne hudodelske združbe, ki želi vložiti velike količine denarja v povsem zakonite posle ter se s tem izogniti nadaljnjemu tveganju, hkrati pa se ne odpovedati dobičku. Drugi del odgovora pa bomo našli, če se bomo sprijaznili z dejstvom, da je

²⁷ Najbolj očiten primer je t.i. obdobje prepovedi točenja alkoholnih pijač (National Prohibition Act), bolj znano pod imenom obdobje prohibicije, ki je v ZDA trajalo od l. 1920 do 1933. Začetek tega obdobja nekateri avtorji štejejo kot »rojstno uro« organizirane kriminalitete. (npr. *Manfred Krupski*, v delu cit. v op. 8, str. 7)

²⁸ To je klasično izsiljevanje. Poznamo pa še druge, veliko bolj prefinjene oblike izsiljevanja, ki jih uvrščamo med instrumente za uresničevanje interesov pri zakonitih dejavnostih. Še posebej zanimiva so tista v industrijskih in ostalih panogah, katerih izdelek je rezultat več proizvajalcev (npr. verižna proizvodnja, verižna distribucija blaga ipd.) in katerega izdelava in prodaja se mora, zaradi konkurence ali zaradi narave blaga, opraviti v kar najkrajšem času (modna industrija, gradbeništvo, živilska industrija ipd.). V teh primerih hudodelska združba s »svojimi ljudmi« v enem izmed členov proizvodnje ali distribucije blaga poveča ceno svojim storitvam. Če ostali člani na to povečanje ne pristanejo, se dobava (pol) izdelka ustavi, hkrati pa se s silo prepreči, da bi si ostali člani v verigi poiskali novega dobavitelja. O enem izmed takšnih primerov, gl. *Brian Carrol*, *Combating Racketeering in the Fulton Fish Market*, obj. v *Cyrille Fijnaut and James Jacobs*, *Organized Crime and Its Containment*, A Transatlantic Initiative, Kluwer Law and Taxation Publishers 1990, str. 183 — 198.

²⁹ *Erich Rebscher*, *Werner Vahlenkamp*, v delu cit. v op. 19, str. 112 — 114.

gospodarstvo eden izmed najbolj dinamičnih segmentov družbe in da je zato državni nadzor veliko težji in manjši kot na drugih družbenih področjih.³⁰ Tako je gospodarstvo tisto področje, ki od organizirane kriminalitete oz. hudodelske združbe sicer zahteva delno transformacijo (spremeniti je treba modus operandi), vendar pa ji hkrati zagotavlja relativno varnost.³¹ Slednje pomeni, da se organizirana kriminaliteta, s tem ko zapušča nekatera klasična področja, seli na področje kriminalitete belega ovratnika.³² Odgovor na drugo vprašanje in sicer, zakaj ravno te in ne druge dejavnosti, leži poleg v dobičkonosnosti v sami naravi teh dejavnosti. Omenili smo že verižno proizvodnjo in distribucijo blaga, ki sta usmerjeni k temu, da hudodelska združba »zasede« nek člen in potem izsiljuje ostale člene, hkrati pa jim s silo prepreči, da bi si poiskali druge partnerje. Druga značilnost primeroma podanih dejavnosti pa je ta, da gre za dejavnosti, kjer je promet z gotovino razmeroma velik, kar pomeni večjo in bolj varno menjavo denarja, ki je sumljivega izvora, s »čistim« denarjem (pranje denarja).

e) Uporaba sile

Na kateremkoli področju, nezakonitem ali zakonitem, ki ga neka hudodelska združba »pokriva«, je opaziti njeno težnjo k monopolizaciji, saj le monopolni položaj, torej izključitev konkurence, terja manjša vlaganja, hkrati pa zagotavlja višje dobičke. Višji dobički pa zagotavljajo večjo moč in s tem družbeni vpliv. Za doseganje teh ciljev je posamezna hudodelska združba pripravljena uporabiti tudi silo kot še vedno najučinkovitejše sredstvo. Omenili smo že vse vrste izsiljevanj, sem pa sodijo še: telesna poškodovanja, ugrabitve, umori, požigi ter druga poškodovanja ali uničenja premoženja. Opisano uporabo sile bi lahko poimenovali **uporaba sile navzven**, zato da bi jo lahko ločili od **uporabe sile znotraj** posamezne

³⁰ Na primer: «V ONZ ugotavljamo, da se s klasičnimi metodami dela in brez organiziranega družbenega nadzora nismo sposobni spopadati z gospodarsko kriminaliteto v celoti.» (Edo Posega in drugi, *Kriminaliteta v Sloveniji leta 1989*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo Ljubljana 1990, št. 2, str. 94.

³¹ Zato je povsem na mestu opozorilo prof. Pečarja, da je organizirano kriminaliteto treba ločiti od organizirane poslovne kriminalitete. *Dr. Janez Pečar*, *Združevanje v kriminalne organizacije — kriminal kot podjetništvo*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo Ljubljana 1993, št. 4, str. 334.

³² Od kriminalitete belega ovratnika se razlikuje le še po tem, da je za doseganje ciljev (monopolizacija trga) včasih prisiljena uporabiti že uveljavljene metode. Ena izmed teh je npr. izsiljevanje. *Sue Titus Reid*, v delu cit. v op. 21., str. 418.

hudodelske združbe kot sredstva za zagotovitev notranje discipline (lojalnosti).

f) Uporaba strokovnjakov (delitev dela)

Povedali smo že, da je razlika med organizirano in poklicno kriminaliteto, kjer se skupina »profesionalcev združi zgolj za uresničitev določenega cilja tudi ta, da je, drugače kot pri tej obliki poklicne kriminalitete, posamezna hudodelska združba »ustanovljena«³³ za daljši čas in da je obseg njenega delovanja veliko širši³⁴ od obsega pri navedeni obliki poklicne kriminalitete. Zato je delitev dela znotraj hudodelske združbe skoraj normalna posledica obsega njenega delovanja. Delo se deli med člane hudodelske združbe glede na položaj, ki ga v združbi zasedajo, in glede na sposobnosti posameznih članov. Delitev dela glede na položaj smo že opisali, ko smo obravnavali strukturo posamezne hudodelske združbe, **sposobnosti** posameznih članov pa se ločijo glede na vrsto nalog, ki jih opravljajo. Če si priključimo v spomin vse tisto, kar smo povedali v zvezi z dejavnostmi organizirane kriminalitete, potem ne bo težko ugotoviti, da opisane dejavnosti zahtevajo strokovnjake različnih profilov, od posebej usposobljenih avtomobilskih tatov, do natančnih računovodij, vsemogočih kemikov, pronicljivih ekonomistov do spretnih pravnikov.³⁵

g) Vpliv na državne institucije

Če spremljamo razvoj nekaterih najbolj razvpitih hudodelskih združb, vidimo, da na njihov obstoj niso vplivale niti tako velike spremembe, kot je na primer sprememba ekonomske, politične in državne ureditve, kaj šele pripravljenost določene države, da s povečini represivnimi ukrepi organizirano kriminaliteto dosledno odpravi. Kako je mogoče, da so posamezne hudodelske združbe »preživele« 2. svetovno vojno, v kateri so izginjale cele države, ali kako je mogoče kljub vsem političnim proklamacijam, napovedanim »vojnam« zoper organizirano kriminaliteto, kljub maksimalnemu angažiranju vseh represivnih

segmentov neke družbe vključno z vojsko, da organizirana kriminaliteta ne doživlja svojega zatona, ampak da pesimisti govorijo celo o njenem razcvetu?³⁶ Od kod takšna trdoživost? Ali ne gre poiskati razlogov za vitalnost posamezne hudodelske združbe tudi pri državi? Ali ni država v boju zoper organizirano kriminaliteto vendarle premalo dosledna, mogoče celo neiskrena? Odgovor je nedvomno pozitiven. Ko smo govorili o strukturi hudodelske združbe (patrimonialni model), smo rekli, da je varuh tista oseba, ki je sposobna zapolniti vrzel, ki nastane zaradi nekega dogodka med stranko in npr. državo, s čemer se vzpostavi t.i. quasi socialna komunikacija, kar manj učeno povedano pomeni, da varuh lahko vpliva, da storilec kaznivnega dejanja ne bo preganjan, da poslovnežu ne bo treba plačati davka, da je občinsko zemljišče mogoče zakupiti po nesorazmerno nizki ceni ipd. Na odločitev državnega organa ali boljše rečeno posameznega državnega uradnika je mogoče vplivati na dva načina: posredno ali neposredno. **Posredno** si je vpliv mogoče pridobiti z navezavo povsem neobveznih osebnih stikov, z gibanjem v družbi ljudi z določenim vplivom (politiki, visoki državni uradniki) ali s prisotnostjo na družabnih dogodkih, kjer je obilo priložnosti za srečanje s temi ljudmi in navezovanje osebnih stikov. Cilj posrednega vpliva na posameznika, ki odloča, je zagotoviti si drugačno (privilegirano) obravnavo od tiste, ki bi jo zainteresirani bil deležen, če tega posameznika sam ali njegov varuh ne bi poznal.³⁷ Na posameznikovo odločitev pa je mogoče vplivati tudi **neposredno** z grožnjami ali izsiljevanji, predvsem pa s podkupovanjem. Korupcija je »temeljna sestavina organizirane kriminalitete«.³⁸ Brez korupcije si ni mogoče razložiti učinkovitosti organizirane kriminalitete in jalovosti njenega pregona in brez nje si ni mogoče razložiti trajnosti posamezne hudodelske združbe. Korupcija je gotovo glavni razlog, da je država, ki je sicer **per definitionem** najmočnejša organizacija v družbi, v boju zoper organizirano kriminaliteto neobgljena.³⁹

³³ Primernejši izraz je seveda oblikovana, saj je njen nastanek posledica določenega procesa in nikakor ne posledica enkratnega dejanja.

³⁴ Širši obseg pomeni več dejavnosti na nezakoniten in zakonitem področju.

³⁵ Pri dejavnostih, ki zahtevajo (zlo)rabo znanja, ki ga je mogoče pridobiti v okviru formalnega izobraževanja, je treba opozoriti, da te vrste strokovnjaki niso nujno člani hudodelske združbe, temveč so le za primerno odmeno pripravljene odstopiti od moralnih načel, ki jim jih nalaga njihova stroka. *Cyrille Fijnaut*, *Organized Crime and Anti — Organized Crime Efforts in Western Europe: An Overview*, obj. v delu cit. v op. 27, str. 19.

³⁶ Tako izhaja iz raziskave, ki jo je opravil londonski Inštitut za raziskavo konfliktov in terorizma, po kateri je organizirani kriminaliteti v Evropi v 90. letih že uspelo vzpostaviti skupno tržišče hudodelcev. Povzeto po »Der Spiegel« z dne 13. 3. 1995, št. 11, str. 182.

³⁷ Erich Rebscher, Werner Vahlenkamp, v delu cit. v op. 19, str. 127.

³⁸ Dr. Janez Pečar v članku cit. v op. 29.

³⁹ Zanimivo je, da evropski avtorji priznavajo obstoj organizirane kriminalitete v Evropi, vendar pa so za razliko od ameriških kolegov mnenja, da korupcija v Evropi nima takšnega obsega, da bi jo bilo mogoče šteti kot del organizirane kriminalitete. *Cyrille Fijnaut*, delu cit. v op. 33, str. 20.

III. Odzivi na organizirano kriminaliteto

Odzivi ali načini boja posamezne družbe zoper organizirano kriminaliteto potekajo na dveh ravneh. Na prvi ravni poskuša posamezna družba odgovoriti na organizirano kriminaliteto s povečanimi represivnimi ukrepi. Mednje sodijo:

a) sprejem ustrezne materialno-pravne zakonodaje (nove inkriminacije in višje kazni pri obstoječih kaznivih dejanjih),

b) sprejem ustrezne procesno-pravne zakonodaje in

c) sprejem ustreznih ukrepov, ki se nanašajo na organizacijo organov pregona.

a) Materialno-pravna zakonodaja

Na področju materialno-pravne zakonodaje ločimo določbe zakonov, s katerimi neka država inkriminira različne oblike organiziranosti, torej »organizacije«, za katere bi se v kazenskem postopku ugotovilo, da so del organizirane kriminalitete, in pravne določbe, s katerimi se poskušajo preprečiti dejavnosti, za katere obstaja sum, da sodijo v domeno organizirane kriminalitete (npr. izsiljevanje, prekupčevanje z mamili, pranje denarja ipd.).⁴⁰ Kljub odločnosti zakonodajalcev, se je pri zakonskih določbah, s katerimi so inkriminirali že samo združevanje, kasneje izkazalo, da so te določbe preširoke in da je na njihovi podlagi pravzaprav mogoče preganjati vsako neformalno združenje, kar je bilo z vidika načela zakonitosti in s tem pravne varnosti nesprejemljivo.⁴¹ Težava pri ma-

⁴⁰ Eden izmed zakonov, ki je v svojih določbah poskušal združiti oboje je ameriški Omnibus Organized Crime Control Act iz l. 1970 oz. še natančneje povedano, njegovo deveto poglavje The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO). Poleg tega je ta zakon ob kazensko pravni odgovornosti z zaplembo premoženja uvedel še civilnopravno odgovornost, na podlagi katere so oškodovanci lahko zahtevali trikratno povrnitev škode in sodnih stroškov, kar v končni posledici pomeni eliminacijo takšne družbe (*Kathleen F. Brickey, Corporate and White Collar Crime, Cases and Materials, Little, Brown and Company Washington 1990, str. 353.*)

⁴¹ Na problem nedoločnosti zakonskih določb, ki se nanašajo na organizirano kriminaliteto, je opozarjal že *Cressey*, ko je analiziral določbo 7. čl. MPC—ja (Model Penal Code). *Donald R. Cressey* v delu cit. v op. 1, str. 85—86. Podobno oceno si je prislužil § 129 (Bildung krimineller Vereinigungen) nemškega kazenskega zakonika (StGB), ki po mnenju *Ericha Rebscherja* in *Wernerja Vahlenkampja*, dopušča možnost »konstrukcije«, poleg tega da je na podlagi te določbe mogoče preganjati samo specifične oblike organizirane kriminalitete, ne pa organizirane kriminalitete v celoti. (*Erich Rebscher, Werner Vahlenkamp*, v delu cit. v op. 19, str. 170—171.)

terialno — pravnih določbah, s katerimi se poskušajo preprečiti tiste dejavnosti, ki sodijo v domeno organizirane kriminalitete pa je ta, da je kaznivost ravnatelj sicer razmeroma lahko opredeliti in na podlagi le-te posameznike in samo posameznike tudi obsoditi, medtem ko sama hudodelska združba lahko deluje še naprej. To pa je spet v nasprotju s tistim, kar je družba s takšnim zakonom poskušala doseči.

Če bi se hotela posamezna država uspešno postaviti po robu organizirani kriminaliteti z določbami materialnega kazenskega prava, bi morala torej pravilno inkriminirati kaznivo dejanje hudodelskega združevanja. Z besedo pravilno mislimo tako, da bi konkretna materialno — pravna določba ustrezala svojemu namenu in hkrati zahtevam po pravni varnosti (boj zoper organizirano kriminaliteto, ne pa tudi boj zoper druge, nekriminalne oblike organiziranosti).

b) Procesno-pravna zakonodaja

Razmeroma staro je spoznanje, da so klasične metode boja zoper organizirano kriminaliteto neučinkovite. Posamezne države zato poskušajo s spremembami na področju kazensko procesne zakonodaje zagotoviti večjo učinkovitost organov pregona (policije in tožilstva) v boju zoper organizirano kriminaliteto. Klasične metode so v boju zoper organizirano kriminaliteto zamenjale t.i. posebne metode, ki jih ločimo na tiste, ki se izvajajo z **uporabo tehničnih sredstev**, in tiste, ki jih **izvajajo policisti ali njihovi sodelavci sami**. V prvo skupino sodijo npr. prisluškovanje telefonskim pogovorom in prestrezanje sporočil po telefaksih ali drugih sredstvih komuniciranja, slikovno snemanje, elektronsko sledenje ipd., v drugi skupini pa se nahajajo tajno policijsko sodelovanje, opazovanje in sledenje, navidezni odkup predmetov in navidezno podkupovanje. Cilj posebnih metod je jasen: na najbolj fleksibilen način pridobiti čim več in tem bolj kakovostno dokazno gradivo za obsodbo.

Toda enako kot pri materialno — pravni zakonodaji, določbe, ki urejujejo opisane metode, velikokrat kolidirajo z nekaterimi človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami,⁴² kot vrhovnimi postulati, ki so si jih države zapisale v svoje ustave. To pa pomeni, kolikor seveda posamezna država nima učinkovitega sodnega nadzora, da se tem postulatam odreka.

⁴² O čemer priča bogata sodna praksa ameriškega Vrhovnega sodišča (*Silverman v. United States, Berger v. New York, Katz v. United States, Dalia v. United States* itd. *Howard Abadinsky* v delu cit. v op. 9, str. 449—455.

c) Ukrepi organizacijske narave

Za vsako uspešno uresničevanje posameznega zakona mora družba zagotoviti ustrezen državni aparat, ki bo lahko v organizacijskem in funkcionalnem smislu izpolnjeval dane naloge. Ker smo za organizirano kriminaliteto dejali, da predstavlja v mnogočem poseben tip kriminalitete, je seveda logično, da je treba v boju zoper njo prilagoditi organizacijo represivnega državnega aparata, ali z drugimi besedami, ker je organizirana kriminaliteta poseben tip kriminalitete, je tudi državni aparat — policijo in tožilstvo — treba posebej organizirati, saj v nasprotnem družba kakšnih omembe vrednih rezultatov ne more pričakovati.⁴³ V ZDA so na primer za območje celotne države ustanovili t.i. **Task Force on Organized Crime**, neodvisne preiskovalne agencije, ki imajo nalogo spremljati, preiskovati in preganjati dejavnosti, ki so povezane z organizirano kriminaliteto, kakor tudi nuditi pomoč podobnim agencijam na lokalni ravni. Posamezno preiskovalno agencijo sestavljajo tri pisarne, znotraj katerih so ustanovljene skupine. Vsaka skupina pokriva eno izmed dejavnosti, za katero se domneva, da sodi v domeno organizirane kriminalitete. Skupino sestavljajo tožilec, knjigovodja, analitik in starejši preiskovalec, ki nadzoruje in usmerja delovanje policije na lokalni ravni.⁴⁴ Podobne vrste organiziranosti je mogoče zaslediti tudi na lokalnih nivojih, da bi čim bolj specializirali, hkrati pa optimalno koordinirali dejavnosti policije, tožilstva in stroke.

Drugi nivo boja zoper organizirano kriminaliteto je preventivne narave. S posameznimi preventivnimi ukrepi poskuša družba odpraviti vzroke (v prvi vrsti povpraševanje), ki so pripeljali do nastanka te vrste kriminalitete ali poskuša omejiti možnosti za njen nastanek. Če sledimo klasična nezakonita področja, ki jih »pokriva« organizirana kriminaliteta, bi med prve lahko uvrstili npr. legalizacijo nekaterih »mehkih« drog, medijsko močno podprte izobraževalne kampanje, da bi se zmanjšalo povpraševanje po mamilih nasploh, legalizacijo določenih iger na srečo, legalizacijo prostitucije ipd. Ti ukrepi bi naj odpravili ali vsaj zmanjšali povprašanje po storitvah, ki so v domeni organizirane kriminalitete. Druga skupina ukrepov se nanaša na zakonita področja, kjer je mo-

goče opaziti prisotnost organizirane kriminalitete, s katerimi se teži po odpravi t.i. »toplih gred«. V to skupino sodijo npr. stroga zakonska ureditev lobiranja, nadzor nad financiranjem političnih strank, nadzor nad določenimi denarnimi tokovi, poslovnimi transakcijami itd. Vse to so, še nekrat povedano, samo posamezni ukrepi, saj ni pričakovati, da bi družba zaradi organizirane kriminalitete spremenila svoj celoten ustroj,⁴⁵ čeprav se ravno v njem skriva marsikateri vzrok za nastanek organizirane kriminalitete.⁴⁶

IV. Zaključek

V uvodu smo opozorili, da organizirana kriminaliteta, za razliko od nekaterih drugih oblik kriminalitete, ki jih je mogoče opredeliti tako pravno ali zakonsko kot sociološko, ni opredeljena, oz. da nobeden izmed poskusov njene opredelitve v kriminološki znanosti ni bil splošno sprejet. Ko govorimo o organizirani kriminaliteti, torej nimamo opraviti s pojmom, pod katerega bi bilo mogoče strniti vse pojavne oblike⁴⁷, temveč prej s pojavom, ki si zaradi svojih značilnosti ali posebnosti zasluži posebno obravnavo.

Temeljna značilnost organizirane kriminalitete v epistemološkem smislu je, da predmet opazovanja niso toliko sama kazniva ravnanja, ampak bolj ali manj trajno povezana skupina ljudi, torej »organizacija« (**Cressey**). Opisana struktura, članstvo in trajnost posamezne hudodelske združbe nas prepričujejo, da nimamo opravka s skupinami, katerih posamezniki so se združili za to, da bi uresnili točno določen cilj (izvrševanje kaznivih dejanj), kot je to na primer pri poklicni kriminaliteti, pri kateri se posamezniki združijo za izvršitev določenega cilja, temveč **imamo opravka s skupinami ljudi, ki so skozi določeno obdobje dosegli takšno stopnjo povezanosti, da jih je mogoče prepoznati kot (»organizacijo«, kot »njih«) entiteto.** Izvrševanje kaznivih dejanj je sicer pomemben funkcionalni element (drugače bi sploh ne

⁴³ *Cyrille Fijnaut*, delu cit. v op. 33, str. 24.

⁴⁴ To je mogoče videti že iz tega, da na vprašanja o vzrokih nastanka organizirane kriminalitete, najboljšeje odgovarjajo teorije (anomije, kulturne transmisijske, diferencialne asociacije, različnih priložnosti in etnične sukcesije), ki jih tudi sicer uvrščamo med sociološke teorije o nastanku kriminalitete. *Howard Abadinsky*, v delu cit. v op. 9., str. 45 — 59.

⁴⁵ Od tod tudi težave pri poskusih njene materialno-pravne opredelitve, ki imajo za posledico, da je hudodelsko združevanje kot kazenskoopravni sinonim za organizirano kriminaliteto bodisi preširoko (v hudodelsko združbo je mogoče uvrstiti tudi povsem nedolžna združenja) bodisi preozko formulirano (s kazenskoopravnim opisom je mogoče zaobjeti samo nekatera hudodelska združenja, drugih pa ne).

⁴³ Najbolj nazoren primer, ki to trditev potrjuje, so ZDA, kjer so prve zakone s področja organizirane kriminalitete sprejeli že po l. 1960, do prvih rezultatov pa so prišli šele v 80. letih. To pa zato, ker je zakone pričakal strokovno neusposobljen ter teritorialno in organizacijsko razpršen državni aparat. (*James Jacobs*, *The Failures of American Law Enforcement in Combating Organized Crime*, obj. v delu cit. v op. 33, str. 121 — 132.)

⁴⁴ *Howard Abadinsky* v delu cit. v op. 9, str. 434.

ogli govoriti o organizirani kriminaliteti), vendar pa to še ne pomeni, da je tudi nujni pogoj za obstoj hudodelske združbe (delovanje organizirane hudodelske združbe na legalnih področjih). Povedano ni nikakršen poskus opredelitve organizirane kriminalitete, temveč je le skromen zaključek tistega, kar smo dejali v zvezi z njenimi značilnostmi, ki pa so pogoj za njeno pojavnost. Ali z drugimi besedami, njene značilnosti so tiste, zaradi katerih organizirane kriminalitete kot pojava ni mogoče zanikati. Po drugi strani pa so te značilnosti v tolikšni meri **variabilne**, da organizirane kriminalitete ni mogoče zaobjeti z opredelitvijo kot vsoto (konstantnih) posameznosti ali elementov. Zato se je strinjati s prof. Pečarjem, ko pravi, da je za organizirano kriminaliteto »bolj kot definiranje, plodovito njeno opisovanje«. ⁴⁸ Drugi razlog, da organizirane kriminalitete ne moremo opredeliti, je različna **kakovost** njenih značilnosti. Kot smo videli, gre pri organizirani kriminaliteti v veliki meri za součinkovanje ali prepletanje med hudodelskim in zakonitim, med »podzemljem in nadzemljem«. To velja tako za storilce, za katere smo dejali, da je treba ločiti med člani hudodelske združbe in ne — člani (oboje lahko pripadajo ali »podzemlju ali nadzemlju«), kot tudi za področja, na katerih je opaziti delovanje organizirane kriminalitete (zakonita in neza-

konita). Gre pravzaprav za zelo specifično socialno mrežo sestavljeno iz različnih položajev, socialnih vlog in odnosov. ⁴⁹ Variabilnost značilnosti, s katerimi ločimo organizirano kriminaliteto od drugih oblik kriminalitete, in njihova različna kakovost sta torej glavna razloga za njeno amorfnost, neoprijemljivost in v nekaterih primerih celo mističnost.

Zato ne moremo sprejeti **Cresseyevega** modela hudodelske združbe, saj se nam kaže kot neka toga, statična in zelo transparentna zgradba, ki jo je mogoče s pravilno izbranimi sredstvi tudi »porušiti«. Ker pa do danes to še nikomur ni uspelo, se zdi, da je veliko primerneje, če pri analizi organizirane kriminalitete uporabimo t.i. patrimonialni model, katerega temelj so (dinamična) razmerja med varuhom in stranko, ki imajo za posledico t.i. quasi socialno komunikacijo, ta pa je podlaga za nastanek paralelnega družbenega sistema. In ravno paralelni družbeni sistem — tega ni treba posebej poudarjati — pomeni tisto nevarnost, zaradi katere si organizirana kriminaliteta zasluži posebno pozornost in obravnavo.*

⁴⁹ Nigel Walker, *Crime and Criminology, A Critical Introduction*, Oxford University Press 198), str. 33 — 34.

* Članek je priredba seminarske naloge, ki jo je avtor pripravil kot del obveznosti na podiplomskem programu iz kazenskopравnih predmetov na Pravni fakulteti v Ljubljani. Mentorica je bila prof. dr. Alenka Šelih.

⁴⁸ Janez Pečar, v članku cit. v op. 29.

LITERATURA:

1. Abadinski H.: **Organized Crime**, Chichago, Nelson — Hall Series in Law, Crime, and Justice, third ed. 1990.
2. Brickey K.: **Corporate and White Collar Crime, Cases and Materials**, Washington, Little Brown and Company 1990.
3. Cressey D. R.: **Criminal Organization: Its elementary Forms**, London, Heinemann Educational Books 1971.
4. Carrol B.: **Combating Racketeering in the Fulton Fish Market**, V: Fijnaut C., Jacobs J.: **Organized Crime and Its Containment, A Transatlantic Initiative**, München, Kluwer and Taxation Publishers 1990.
5. Fijnaut C.: **Organized Crime, A Comparison Between United States of America and Western Europe**, neobj., Inštitut za kriminologijo Pravne fakultete v Ljubljani (inv. št. D 14271/10).
6. Fijnaut C.: **Organized Crime and Anti — Organized Efforts in Western Europe: An Overview**, V: Fijnaut C., Jacobs J.: **Organized Crime and Its Containment, A Transatlantic Initiative**, München, Kluwer and Taxation Publishers 1990.
7. Gardiner J. A.: **The Politics of Corruption: Organized Crime in an American City**, New York, Russel Sage Foundation 1970.
8. Jacobs J.: **The Failures of American Law Enforcement in Combating Organized Crime**, V: Fijnaut C., Jacobs, J.: **Organized Crime and Its Containment, A Transatlantic Initiative**, München, Kluwer and Taxation Publishers 1990.
9. Kraushaar, H.: **Was Heißt Organisierte Kriminalität, Effahrungen und Möglichkeiten der Bekämpfung, insbesondere in den neuen Ländern**, Workshop des Thüringer Justizministeriums, Erfurt, Thüringer Justizministerium 1994.
10. Krupski M.: **Organisierte Kriminalität, Lehr und Studienbriefe kriminalistik**, Nr. 7, Hilden, Deutsche Polizeiliteratur 1993.
11. Meier, R., F.: **Crime and Society**, Washington, Washington State University 1988.
12. Pečar, J.: **Združevanje v kriminalne organizacije — kriminal kot podjetništvo**, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 44/1993/4, s. 327 — 336
13. Posega E. in dr.: **Kriminaliteta v Sloveniji leta 1989**, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 41/1990/2, s. 85 — 97.
14. Reid S. T.: **Crime and Criminology**, Florida State University, Harcourt Brace College Publishers, 1994.
15. Rebscher E., Vahlenkamp W.: **Organisierte Kriminalität in der Bundesrepublik Deutschland**, Wiesbaden, BKA Sonderband, 1988.
16. Walker N.: **Crime and Criminology, A Critical Introduction**, New York, Oxford University Press, 1987.
17. »Erwarte keine Gnade«, *Der Spiegel* z dne 13. 3. 1995, št. 11.

Organized crime — between a phenomenon and the notion

Aleksander Karakaš, L.L.B., Lecturer at the Faculty of Law, Mladinska 9, 62000 Maribor, Slovenia

Organized crime is certainly one of the most alarming and socially most dangerous forms of crime. It can be established, however, that in spite of certain characteristics according which it is possible to recognize, it and in spite of certain obvious effects it has, and the general agreement about the danger it represents, organized crime cannot be conceptually defined. The paper tries to present some features of organized crime in a systematic form, to describe them and point at the same time to the difficulties accompanying such a systematization.

In our opinion, this is the main reason for experts knowing what they are talking about, but being unable to define it properly. The absence of a definitive list of its characteristics, as well as its complexity, has convinced the author that it is possible so far to identify organized crime by its features but not to define it.

Key words: organized crime, characteristics, notion, definition

UDC 343.974